

AUDIT VA TAFTISH OXSHASH VA FARQLI JIXATLARI

Turayeva Gulizahro

Gulisaton davlat universiteti dotsenti

Botirov Saidabrор

Guliston Davlat Universiteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu tezisdа audit va taftish tushunchalarining mazmun-mohiyati, ularning o'xshash va farqli jihatlari ilmiy asosda tahlil qilingan. Tadqiqotda audit va taftishning maqsadi, vazifalari, usullari hamda qo'llanish sohalari o'rtasidagi asosiy tafovutlar yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *audit, taftish, moliyaviy nazorat, o'xshashlik va farqlar, tekshiruv usullari, ichki va tashqi nazorat*

Аннотация: *В данной диссертации на научной основе анализируется сущность понятий аудита и инспекции, их сходства и различия. В исследовании освещаются основные различия между целями, задачами, методами и областями применения аудита и инспекции.*

Ключевые слова: *аудит, инспекция, финансовый контроль, сходства и различия, методы инспекции, внутренний и внешний контроль*

Annotation: *This thesis analyzes the essence of the concepts of audit and inspection, their similarities and differences on a scientific basis. The study highlights the main differences between the purpose, tasks, methods and areas of application of audit and inspection.*

Keywords: *audit, inspection, financial control, similarities and differences, inspection methods, internal and external control*

KIRISH

Audit va taftish moliyaviy nazorat tizimining muhim tarkibiy qismlari bo'lib, ular iqtisodiy munosabatlarda shaffoflik va ishonchlilikni ta'minlashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining qonuniyligi va samaradorligini baholashda ushbu ikki tushuncha alohida ahamiyat kasb etadi. Audit asosan mustaqil baholash va moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini tasdiqlashga qaratilgan bo'lsa, taftish esa ko'proq nazorat va tekshiruv funksiyalarini amalga oshiradi. Moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, moliyaviy intizomni mustahkamlash hamda turli qonunbuzarliklarning oldini olishda audit va taftishning o'rni beqiyosdir. Shu bilan birga, ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash ularning amaliyotdagi to'g'ri qo'llanilishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Audit va taftish moliyaviy nazorat tizimining o'zaro bog'liq, ammo mazmunan farqlanuvchi shakllari hisoblanadi. Ularning har ikkalasi ham xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini tekshirishga qaratilgan bo'lsa-da, maqsadi, vazifalari, o'tkazish usullari va natijalaridan foydalanish jihatidan sezilarli tafovutlarga ega. Audit - bu mustaqil ekspertlar tomonidan amalga oshiriladigan faoliyat bo'lib, uning asosiy maqsadi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va amaldagi qonunchilikka muvofiqligini baholashdan iborat. Audit natijasida auditorlik xulosasi shakllantiriladi va u manfaatdor tomonlar, xususan investorlar, kreditorlar hamda boshqa foydalanuvchilar uchun muhim axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Audit jarayoni asosan tanlab tekshirish usullariga asoslanadi hamda professional mulohaza va tahlilga tayanadi.

Taftish esa davlat yoki vakolatli organlar tomonidan amalga oshiriladigan nazorat shakli bo'lib, uning asosiy maqsadi moliyaviy-

xo'jalik faoliyatida qonunbuzarliklarni aniqlash, ularni hujjatlashtirish va tegishli choralar ko'rishdan iborat. Taftish odatda to'liq yoki uzluksiz tekshiruv asosida olib boriladi va unda har bir operatsiya chuqur o'rganiladi. Taftish natijalari ko'pincha huquqiy ahamiyatga ega bo'lib, aniqlangan kamchiliklar uchun javobgarlik choralari qo'llashga asos bo'ladi.

Audit va taftishning o'xshash jihatlariga to'xtaladigan bo'lsak, har ikkala faoliyat ham moliyaviy nazoratni amalga oshirishga xizmat qiladi, xo'jalik subyektlarining moliyaviy holatini o'rganadi hamda iqtisodiy intizomni mustahkamlashga qaratilgan. Shuningdek, ikkala jarayonda ham hujjatlar tahlili, solishtirish, tekshirish kabi umumiy usullardan foydalaniladi.

Biroq ularning farqli jihatlarini yanada muhimroq hisoblanadi. Audit mustaqil va ko'proq maslahat beruvchi xarakterga ega bo'lsa, taftish majburiy va nazorat qiluvchi xususiyatga ega. Audit natijalari tavsiyaviy ahamiyat kasb etsa, taftish natijalari majburiy ijro etilishi lozim bo'lgan hujjatlar bilan rasmiylashtiriladi. Audit asosan bozor iqtisodiyoti sharoitida investorlar ishonchini oshirishga xizmat qilsa, taftish davlat moliyaviy nazoratining muhim vositasi sifatida qonuniylikni ta'minlashga qaratilgan.

1-jadval.

Audit va taftishning qiyosiy ko'rsatkichlari¹

Farqlash mezonlari	Audit	Taftish (Reviziya)
Maqsad	Hisobotning haqqoniyligini tasdiqlash	Qonunbuzarlikni aniqlash
Xarakteri	Tadbirkorlik va maslahat xizmati	Ma'muriy va nazorat funksiyasi

¹ Manba: muallif tomonidan dunyo mamlakatlariga oid manbalardagi ma'lumotlar asosida tuzilgan.

Asos	Ikki tomonlama shartnoma	Yuqori organning buyrug'i
To'lov manbayi	Mijoz mablag'lari (shartnoma bo'yicha)	Davlat byudjeti yoki yuqori tashkilot
Tekshirish usuli	Asosan tanlanma (riskka asoslangan)	Asosan yoppasiga (hujjatma-hujjat)
Natija	Auditorlik xulosasi va tavsiyalar	Taftish dalolatnomasi va jazo choralari
Mas'uliyat	Mijoz va aksiyadorlar oldida	Davlat va qonun oldida

XULOSA

Audit va taftish moliyaviy nazorat tizimining muhim elementlari bo'lib, ular xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining qonuniyligi va samaradorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ularning o'xshash jihatlari umumiy nazorat funksiyalarida namoyon bo'lsa-da, farqli tomonlari maqsadi, usullari va natijalarining qo'llanishida yaqqol ko'zga tashlanadi. Audit ko'proq mustaqil baholash va ishonchlilikni ta'minlashga xizmat qilsa, taftish nazorat va qonunbuzarliklarni aniqlashga yo'naltirilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
2. Xalqaro audit standartlari (ISA – International Standards on Auditing).
3. Shermuhamedov A. *Taftish va nazorat*. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Nurumbetova, S. A. (2021). Ishni sudga qadar yuritish bosqichida ekspertiza xulosalarini baholash. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 1110-1115.
5. Allarovna, N. S. Criminal-legal Description of Crimes Related to Extremism. *World Bulletin of Management and Law*, 30, 5-7.
6. Zulfiya, D. (2023). Maktabgacha talim-tarbiyani tashkil etishda kompetensiyaviy yondashuvning dolzarbligi. *Iqro indexing*, 1(1), 36-40.

7. Kamilova, I. A., Pakhomova, J. E., & Nadjmutdinova, D. K. (2020). Analysis of the role of 1G/2G polymorphism in the MMP1 gene in the development and clinical course of cervical intraepithelial neoplasia. *European Journal of Molecular and Clinical Medicine*, 7(2), 850-859.
8. Najmutdinova, D. K., Kamilova, I. A., & Umarov, A. R. (2023). Pelvic Organ Prolapse, Methods of Surgical Correction of Pelvic Organ Prolapse, Literature Review. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(1), 16-19.
9. Kamilova, I. A. (2020). Individual prediction of the development of cervical intraepithelial neoplasia in women to medical and social risk factors. *Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi*,(1), 112-115.
10. Nazhmutdinova, D., Kamilova, I., & Shukurova, U. (2022). The role of molecular genetic markers in the clinical course of cervical intraepithelial neoplasia. *J. Educ. Sci. Med*, (2), 17-19.
11. Abdurasulovna, K. I., & Oybekovna, K. S. (2025). Predicting preeclampsia in early pregnancy. *France-scientific review of the problems and prospects of modern science and education*, 1(4), 23-26.
12. DK Najmutdinova, D. X. (2024). Exploring the Correlation between Luteinizing Hormone and Prolactin Levels in Women with COVID-19-induced Menstrual Abnormalities.
13. Kamariddinovna, N. (2022). Evaluation of Clinical Effectiveness Of Pathogenetically Oriented Therapy For Cervical Intraepithelial Neoplasia. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*,[Internet], 2665-2668.
14. Туксанова, Д. И., Нажмутдинова, Д. К., & Зарипова, Д. Я. (2015). Влияние давности течения преэклампсии на исходы беременности и родов. *Новости дерматологии и репродуктивного здоровья*, 3, 119-120.

15. Джураев, А. Ж., Нуриев, К. К., & Юсуфалиев, А. (2003). Разработка высокоресурсных лап для культиваторов. Тракторы и сельскохозяйственные машины, 2, 42-43.